

SZÉKELY NYELV ÉS SZÉKELY EREDET.

A Erdélyi Irodalmi Szemle II. évfolyamának 107. lapján Dr. Erdélyi Lajos székely tájszavakat vet egybe nyugati magyar megfelelőikkel, s arra az eredményre jut, hogy — mint az udvarhelymegyei hangtani sajátságok is — ezek „sem véletlen egyezések”, hanem „egykori megvolt és feltehető érdekes közösségek.” Egyszóval a székely és dunántúli közösséget iparkodik kimutatni, mert „a székelység eredetének kérdésében fontos a székely nyelvjárások anyagának egybevetése is a többi magyarnyelvjárásokéval.”

Ezt a megállapítást én helyesnek ismerem el. Mindenesetre az az első feladatunk, hogy a székely nyelvjárásokat egybevevessük a többi magyar nyelvjárással, mert csak úgy ítélhetjük meg egymáshoz való viszonyukat. De ez az egybevetés nem lehet részleges és nem lehet egyoldalú. A székely nyelvjárások együvértartozása kétségtelenül meg van állapítva. Nem hasonlíthatom tehát össze pl. az udvarhelyi nyelvjárást egymagában a nyugati nyelvjárásokkal, hanem a székely nyelvjárásokat kell összehasonlítanom a nyugati nyelvjárásokkal. A székelységben több, különböző nyelvjárás van. Vannak benne *ë-ző* és *ö-ző* nyelvjárások. Kicsiben szinte úgy ágaznak el ezek, mint a nagymagyar nyelvjárások. Egyik-másik kutatónk éppen ezért azt vélte, hogy a székelység különböző magyar vidékek telepeseiből alakult ki. Ámde ez a föltevés — úgy általánosságban — aligha állhat meg. Hiszen testvér-nyelveinknek is éppen ez a nagy dialektus — tagoltság egyik fő jellemvonásuk. A lapp, a zürjén, a vogul-osztják — kétségtelen egysége mellett is, — a nyelvjárásoknak egész seregével dicsekedhetik. Álljon itt egy példa arra vonatkozólag, hogy mit értek részleges egybevetés alatt. A vog. *säm-tal* és a lapp *calme-tes* (szó-szerint: „szem-etlen”) nem bizonyíthatja azt, hogy a lapp közelebbi rokona a vogulnak, mint a magyar, aki ma erre a fogalomra a *vak* szót használja. Ha tehát az udvarhelyi *pacita* a keleti székely-

ségben nem használatos, hanem *radina* járatos helyette, míg ellenben a dunántúli nyelvjárásban megtalálható, az nem bizonyíthatja azt, hogy az udvarhelyi székelység nem egy töről hajtott a háromszékivel, sem azt, hogy az udvarhelyi a dunántúlihoz áll közelebb. Az udvarhelyi *orr*, *ór* a keleti székelységben *arr*, de pl. a kisküküllei nyelvjárásban is *arr*, mely már nem tartozik a székelységhez, mint az udvarhelyi nyelvjárás; nem is szólva arról, hogy nemcsak a dunántúli nyelvjárásokban, hanem jóformán az egész magyarságban s a köznyelvben is az udvarhelyi *orr*, *ór* használatos. Épp így az *iratos* a tiszántúli nyelvjárásban is megvan, nem is szólva a *bizony*, *bizafélékről*, melyek szerte az egész magyarságban közönségesek. Ilyen a *mián* is. Az udvarhelyi és palóc *ortás* „írtás” sem bizonyíthatja azt, hogy az udvarhelyi székely: palóc s nem a háromszékinek édes testvére, a székelykeresztúri és kiskunhalasi *ő-ző fölbredők* pedig még kevésbé azt, hogy a keresztúri székely — kún, aminthogy a szögedi magyar sem — kún, de nem is — székőj.

Hogy a *had*, *hadak útja*, *gyepü* szavak nemcsak a székelységben, hanem a magyarság nagy részében, sőt az Árpád-kori magyar nyelvben is feltalálhatók, az csak természetes, hiszen a székelyek is magyarul beszéltek már az Árpádok korában, s a többi magyarsággal együtt ők is megőrizhették ezeket az ősi szavakat. Ha a kúnok és palócok, ezek a *magyarrá lett* törzsek, máig fenntartották őket, akkor miért ne használhatnák a székelyek is.

De egyoldalú sem lehet az egybevetés. Nem elég a hang-és nyelv-anyag egyezéseit összegyűjteni, hanem a jellemző különbségek megállapítása itt a fő. Azt kell megvizsgálni, ami az udvarhelyi és keleti székelységben közös, s ami a nyugati nyelvjárásokban különböző. Hogy pl. *ő-zést* a nyugati nyelvjárásokban is találunk, az még nem elegendő kritérium, mert pl. a *lú*, *kű*, *szíp-félék* a székelységben nem járatosak, ellenben a nyugati nyelvjárásokban épp úgy divatoznak, akárcsak Debrecenben. A szóvégeken tapasztalható zártabb hangszínezet, mint pl. *magos*, *házakot* stb. igaz, megvan a székelységben is, egyaránt, csak hogy ez más nyelvjárásainkban is fellelhető, ellenben a dunántúli *lábo-félék*, hol a zártabb hangszint következetesen nyiltabb *á-s* szótag előzi meg, a székelységben nem járatosak. A rövid *á* magánhangzó is föltalálható a székely

nyelvjárásokban, mint a palóc nyelvjárásban is, de csak hosszú *á*-sszótag előtt; *ápám, kálápál* stb. ellenben a palóc *naccságá-félék* a székelységben ismeretlenek (szék. *nagysága*).

Nem elég egyes hangtani jelenségeket összehasonlítani, vagy „nehány udvarhelymegyei tájszót” egybevetni, ha helytálló eredményt akarunk elérni. Több kell ennél! Ennek legekelátásabb bizonyítéka az a tapasztalati tény, hogy a dunántúlit nem mindenki ismeri föl, ellenben a székelyt mindenki, mert a legjellegzetesebb magyar nyelvjárás. Ha valakinek a beszédében pl. csak ezeket hallom is: *füttő, ahajt, jó szível, most mene el, nem kívántatik*, ez a székelyt rögtön elárulja, még akkor is, ha egyikük, vagy másikuk itt, vagy amott többékevőbbé hasonló formában föllelhető volna is; de így együtt és az egész székelységben elterjedve mégis csak székely sajátosság. Ahogy például az erdélyi magyar írók is elárulják az efféle erdélyiességek: *a tegnap, a végén* (végre), *erősen szép, el kell menjek* stb. S nincs talán különbség a székely és az alföldi magyar beszédben? Szék. *vége neked*, alf. *véged van*; szék. *szereti táncolni*, alf. *szeret táncolni*; szék. *apjához üt*, alf. *apjára üt*; szék. *ez nem jár*, alf. *nem járja*; szék. *én egyet se* alf. *nem én!* stb. Vagy talán nem sajátosan székely jellemvönás, ha azt hallom, hogy „*a tük házatok és ahajt vagyon?*” Földijének vallaná-e Mikes Dugonicsot?

Ne zavarjuk tehát össze azt, ami tiszta! A dr. Erdélyi Lajos tájszavainak nagyrésze az egész magyarságban ismeretes, már pedig jellegzetes székely tájszavak lehetnek csak irányadók s ezek nagyrésze nem olyan. Különb is nem a szóanyag a fő, hanem a szerkezet, a felfogás. S noha végül a vitás tájszavak nagyrésze a keleti székelységben is megvan, mindamelltt az sem volna döntő bizonyíték, ha egyik-másik a keleti székelységben nem volna föltaalálható, mintahogy például a két egy-testvér nyelv: a zürjén és a magyar nem szünne meg közeli rokon lenni azért, mert pl. a zürjén még ma is azt mondja, hogy *pel'-töm* „fületlen”, míg a magyar, aki valamikor minden kétséget kizáróan szintén úgy mondta, ma a *süket* szót használja helyette. Ha tehát a székely magyarrá lett törzs is, természetesen akkor is van benne magyarság; hiszen együtt élt a magyarral s úgy lett ő is azzá. Mikor aztán ő maga már magyar „székely” volt, akkor meg ő olvaszthatott magába netáni más telepesekeket, akik viszont „székelyekké” lettek. A székely nyelvjárás egységéhez azonban nem férhet semmi kétség.

Steuer János